

УДК 341.29:[347.232.1:316.752(J477):061.1ЄС

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВИВЕЗЕННЯ, ВВЕЗЕННЯ ТА ПОВЕРНЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ З УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Оксана Котис

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000,
e-mail: Kotys.o@mail.ru*

Для України, яка ще загалом не розкрита як історичний феномен, для власного ствердження на європейському культурному просторі важливе місце посідає розвиток правового механізму вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей з України в Європейський Союз. Адже чинники долучення України до процесів європейської інтеграції впливають на зовнішньополітичну доктрину нашої держави, визначають пріоритети та сутність цієї політики, що вбачається у використанні досвіду розвинутих країн та реалізації позитивних тенденцій національного розвитку. Отже, у статті розглянуто процедуру та етапи оформлення законного переміщення з меж митної території та на територію України пам'ятників історії та культури.

Ключові слова: вивезення, ввезення, повернення, переміщення, культурні цінності, культурна спадщина.

За роки незалежності Україна активізувала інтеграційні процеси в культурно-гуманітарній сфері. Це сприяло її утвердженню у міжнародному співтоваристві як цивілізованої, демократичної європейської держави з багатими культурними традиціями та як надійного партнера у розв'язанні сучасних проблем у галузях культури, освіти, науки, інформації, туризму, молоді та спорту, співробітництва у галузі реституції культурних цінностей, сприяння духовному відродженню і розвитку культури України шляхом ознайомлення з найкращими цінностями світової культури, а також поширення власних культурних та науково-технічних здобутків у світі.

Після проголошення незалежності Україна усвідомила, що дбайливе ставлення до багатовікової пам'яті народу, матеріалізованої в пам'ятках історії та культури, збереження культурних цінностей є обов'язковими ознаками та умовами цивілізованого людського суспільства. Зазначимо, що за роки незалежності наша держава багато зробила, щоб закріпити свою чітку позицію з цього питання у міжнародних та національних нормативно-правових актах.

У сучасному світі, як зазначає Дж. Мерріман, розвиваються дві протилежні тенденції міжнародно-правового підходу до охорони культурних цінностей. Першу з них можна визначити як культурний інтернаціоналізм (або космополітизм). Для неї немає значення, звідки походить об'єкт, де він зберігається. Пам'ятку розглядають як складову загальнолюдської культури, незалежно від права власності на неї.

Іншими словами, не є принциповим, де розташовані пам'ятки. Важливо, щоб було забезпечене їхнє введення до культурного обігу, а також збереження від руйнування та пограбування. Тут простежується захист інтересів найбагатших держав і приватних колекціонерів, адже вони є найбільшими імпортерами культурних цінностей.

Згідно з другою тенденцією, культурні цінності розглядають як невід'ємну частину національної культурної спадщини. Принциповим для цієї тенденції є повернення втрачених або незаконно вивезених до країн їхнього походження культурних цінностей, а також встановлення контролю за їхнім ввезенням, вивезенням та передачею права власності на них [13, с. 323].

Національним інтересам України більшою мірою відповідає саме ця концепція, оскільки для країни гострою є проблема збереження культурної самобутності, відновлення пам'яток, повернення втрачених або незаконно переміщених культурних цінностей нашої держави з її території [1, с. 142].

На нашу думку, для того, щоб ефективно вирішувати зазначену проблему, Україні необхідно здійснювати активніше співробітництво, тобто укладення міжнародних угод, що стосуються захисту та збереження культурної спадщини. Оскільки Україна є європейською державою, насамперед їй варто плідно співпрацювати з Європейським Союзом та запозичувати уже створений цим суб'єктом міжнародного права нормативно-правовий механізм у питаннях вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей.

Бажання держав ЄС здійснити регулювання обороту культурних цінностей у рамках Союзу знайшли відображення у відповідних нормативних актах. Рада міністрів Європейського Союзу 1992 р. прийняла Регламент (Регламент Ради Міністрів № 3911/92) [5, с. 16] про вивезення культурних цінностей, а 30 березня 1993 р. прийняли Регламент Комісії ЄС № 752/93 з метою надання інструменту контролю за вивезенням з території ЄС культурних цінностей у так звані треті держави, тобто в держави, які розміщені за межами ЄС. На практиці це дає усім державам-членам ЄС впевненість, що культурні цінності (відповідно до критеріїв, встановлених у додатку до Регламенту Ради Міністрів № 3911/92) не можуть покидати територію ЄС без мінімального контролю.

Однак дія Регламенту № 3911/92 не скасовує законодавство держав-членів ЄС, покликане зберігати національні цінності. Це означає, що вивезення деяких категорій культурних цінностей, яке регулює Регламент № 3911/92, можуть також піддавати ліцензуванню відповідно до національних законодавств. Національне законодавство може вимагати ліцензування вивезення предмета, який не належить до культурних цінностей (за категоріями Регламенту № 3911/92), однак охороняється відповідно до національного законодавства про культурні цінності.

Для отримання ліцензії ЄС на вивезення необхідно заповнити форму заявки відповідного зразка, наведену в додатку Регламенту Комісії № 752/93.

Отже, Регламент № 3911/92 встановлює превентивний інструмент для запобігання нелегального вивезення культурних цінностей з ЄС у треті країни, яким є ліцензія ЄС на вивезення. Однак зазначимо, що нелегальне переміщення

національних культурних цінностей з однієї країни держави-члена ЄС в іншу ще існує [2, с. 180].

Щоб спростити процес повернення культурних цінностей, нелегально вивезених з території держави-члена ЄС, Рада ЄС прийняла Директиву № 93/7 від 15 березня 1993 р. [12]. Документ стосується тільки відносин між членами ЄС і потребує реалізації у внутрішньому законодавстві¹. Зазначимо, що цей нормативний акт має директивний характер, отож усі держави-члени ЄС повинні були відповідним чином адаптувати до документа своє законодавство у встановлені терміни.

Директиву № 93/7 можуть застосовувати у випадку нелегального вивезення культурних цінностей в Україну через країну ЄС, яка не є державою походження певного предмета. Її також застосовують у випадках, коли предмети тимчасово вивезені в Україну з країни свого походження (яка є членом ЄС), опиняються в іншій країні ЄС за деякий час після тимчасового вивезення.

Головний принцип Директиви передбачає, що уповноважені органи держав-членів ЄС дотримуватимуться встановленої процедури, яка спрощує процедуру повернення культурних цінностей. Держава-член ЄС зобов'язана за вимогою іншої держави ЄС провести пошук відповідної культурної цінності та з'ясувати особу власника.

У випадку, якщо будь-яка країна-член ЄС виявить на своїй території культурну цінність, яку, можливо, нелегально вивезли з території іншої країни-члена ЄС, вона зобов'язана, повідомити про це відповідній державі, а також застосувати усі необхідні важелі для фізичного збереження цінного об'єкта і завадити усіма можливими методами будь-яке намагання відхилитись від повернення культурної цінності на батьківщину.

Директива надає пріоритет добровільному прийняттю заходів з повернення цінностей і використання третейських судів. Вона також уповноважує зацікавлені країни-члени ЄС подавати в суд на власника або тримача цінностей з метою повернення їх на свою територію. Якщо суд зобов'яже власника цінності повернути її, останній має право на компенсацію у випадку, якщо суд вирішить, що за даних обставин це є справедливо. Існують також часові обмеження, які можуть унеможливити повернення об'єкта на основі Директиви, яку застосовують тільки до культурних цінностей, нелегально вивезених з території держави-члена ЄС.

Зазвичай під час ввезення культурної цінності на територію держави-члена ЄС з держави, розміщеної за кордонами митної території ЄС, її варто зазначити в декларації.

Під час ввезення такого предмета з третьої країни в ЄС імпортерів необхідно повідомити про це на митниці, заповнити декларацію та сплатити необхідний збір [2, с. 180].

Міжнародно-договірні відносини України та інших суб'єктів міжнародного права базуються як на нормах міжнародного права, так і на нормах

¹ Спочатку це було зроблено в Данії, Франції, Ірландії, Нідерландах, Швеції, Іспанії, Великій Британії, а згодом (1998 р.) у Німеччині. Перелік цих національних законів неодноразово публікували. Див: *Siehr K. Special Regime for Cultural Objects in Europe // Unif. L. Rev. / Rev. dr. unf. 2003. No. 1/2. P. 556.*

внутрішнього законодавства України. Основу законодавчої бази країни у договірних стосунках з іншими державами становить Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. [9]. У законі встановлено порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, у тім числі й у сфері культурної спадщини, а також здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України.

Суттєвою важливою нормою у контексті цього дослідження є положення ст. 9 вищезгаданого Закону – «Ратифікація міжнародних договорів України». У ст. 9 зазначено, що ратифікації (форма надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору) підлягають певні види міжнародних договорів, зокрема й ті, «що стосуються питань передачі історичних та культурних цінностей Українського народу». Зокрема, якщо об'єкт культурної спадщини з певних причин передають у власність іншій державі, то таке рішення необхідно обов'язково оформити шляхом прийняття відповідного закону про ратифікацію.

Правовою основою збереження та повернення пам'яток історії та культури України слугує Конституція. У ст. 54 Основного закону України зазначено так: «Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» [3]. Аналіз цих положень у загальному контексті ст. 54 Основного закону, якою встановлюють забезпечення збереження культурної спадщини України, вказує, що культурні цінності охороняють законом і держава вживає усіх можливих заходів для повернення своєму народу історичних пам'яток, які знаходяться за її межами.

Водночас Конституція як Основний Закон держави і суспільства декларує свою позицію щодо культурних цінностей, а закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», прийнятий Верховною Радою 21 вересня 1999 р., як зазначено в преамбулі, «регулює відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей, і спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури» [6].

Головною причиною прийняття вищезгаданого Закону було те, що чинне українське законодавство не охоплювало широкого кола проблем, які виникають у зв'язку з вивезенням за межі України або ввезенням на її територію культурних цінностей. Також законодавчо не визначено органи контролю за цими процесами. Проте активізація міжнародного культурного співробітництва та зростання інтересу світової спільноти до України супроводжувались активною виставковою, концертною та іншою діяльністю українських культурних і наукових установ, юридичних та фізичних осіб. Відповідно, значну частину об'єктів, що мають історичну, наукову або культурну цінність, постійно переміщували та переміщують через кордони нашої держави. Водночас на тлі зростання попиту на антикваріат стійкою є тенденція до збільшення незаконного

вивезення та контрабанди культурних цінностей із території України, про що свідчить досвід роботи митних і правоохоронних органів [4].

Відповідно до ст. 8 цього Закону, для того, щоб вивезти будь-яку культурну цінність за межі митного кордону України, потрібно звернутися до спеціального уповноваженого державного органу контролю за вивезенням, ввезенням і поверненням культурних цінностей та зробити експертизу. Контроль за вивезенням, ввезенням і поверненням культурних цінностей здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, виконує покладені на нього завдання у взаємодії з: центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи, діловодства; центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної митної справи, правоохоронними органами. Відповідно до ст. 11 Закону, Постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2003 р. № 1343 затверджено Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за їхнє проведення [10].

Відмова фізичної або юридичної особи, яка порушила клопотання про вивіз (тимчасовий вивіз) культурних цінностей, пред'явити на державну експертизу культурні цінності, надані до вивезення, розглядають як відмову заявника від їхнього вивезення.

У випадку, якщо результат державної експертизи дає підстави для занесення пред'явленої до вивезення культурної цінності в Державний реєстр національного культурного надбання, матеріали експертизи передають відповідному центральному органу виконавчої влади незалежно від згоди особи, яка порушила клопотання.

Державний орган контролю на підставі висновку державної експертизи приймає рішення щодо можливості або неможливості вивезення культурних цінностей. У разі прийняття нею рішення про можливість вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей власнику видають свідоцтво встановленого зразка про право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей. Зразок зазначеного свідоцтва, відповідно до ст. 13 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [6], затверджує Кабінет Міністрів України (Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 984 «Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України» [7]). Свідоцтво на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей є підставою для переміщення вказаних у ньому культурних цінностей за межі митної території України. Вивезення культурних цінностей без цього свідоцтва заборонене.

Керуючись ст. 14 [6], вивезенню з України не підлягають:

1) культурні цінності, занесені в Державний реєстр національного культурного надбання;

- 2) культурні цінності, включені до Національного архівного фонду;
- 3) культурні цінності, включені до Музейного фонду України.

Порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їхнім переміщенням через державний кордон України фізичними особами (громадянами України, іноземцями, особами без громадянства) та юридичними особами (суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності будь-якої форми власності, державними та громадськими установами, представництвами іноземних компаній, дипломатичними представництвами, міжнародними організаціями тощо) визначено Наказом Міністерства культури і мистецтв України від 22.04.2002 № 258 «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України» [8].

У разі переїзду громадян на постійне місце проживання в інші держави вони можуть вивозити особисті нагороди, на які є орденські книжки або нагородні посвідчення. Вивезення громадянами, які переїжджають на постійне місце проживання в іншу державу, нагород, що залишилися від померлих батьків, можливе за умови пред'явлення документів, які підтверджують переїзд громадян на постійне місце проживання в іншу державу, свідоцтва про смерть, орденських книжок або нагородних посвідчень і документів, які підтверджують сімейні зв'язки.

Зазначимо, що порядок вивезення культурних цінностей, встановлений Законом № 1068 – XIV [6], розповсюджується на осіб, які користуються дипломатичним імунітетом. Особистий багаж вказаних осіб може бути поданий митному огляду відповідно до Митного законодавства України і міжнародних договорів України.

Дія Інструкції не поширюється на: зоологічні колекції, ввезення яких в Україну, пересилання та вивезення за її межі здійснюють за правилами, які встановлює Міністерство екології та природних ресурсів, сувенірні вироби, предмети культурного та побутового призначення серійного і масового виробництва.

Культурні цінності, що вивозять з України, декларують у встановленому законодавством порядку митному органу України, який здійснює контроль за їхнім переміщенням та митне оформлення. Під час здійснення контролю мистецтвознавець (за його наявності) та посадова особа митного органу звіряють подані культурні цінності з інформацією, що міститься у свідоцтві та доданих до нього переліку і фотографіях, оформлених відповідно до вимог Інструкції. Свідоцтво залишається в митному органі, який здійснив їхнє митне оформлення.

У випадку, коли представлені власником під час здійснення митного контролю культурні цінності не відповідають інформації, що міститься у свідоцтві та / або доданих до нього переліку і фотографіях, мистецтвознавець на зворотному боці свідоцтва робить запис «Заявлені до вивезення культурні цінності не відповідають тим, що подані до контролю», проставляє відтиск

особистої номерної печатки, дату, у відтиску печатки – підпис і вилучає це свідоцтво. За умови вилучення свідоцтва мистецтвознавець складає акт про вилучення свідоцтва (у двох примірниках). Його підписують власник культурних цінностей, мистецтвознавець та посадова особа митного органу. Вилучене свідоцтво та акт передають до Державної служби контролю, яка вносить до реєстру порушень порядок переміщення культурних цінностей через державний кордон України дані про власника цієї культурної цінності з подальшим наданням такої інформації правоохоронним органам. Другий примірник акта залишають у власника культурних цінностей.

Підставою для ввезення культурних цінностей на митну територію України є подання митному органу свідоцтва на право їхнього вивезення, якщо це передбачено законодавством держави, звідки ввозять культурні цінності. За відсутності такого свідоцтва ввезені цінності підлягають затриманню митними органами України до встановлення їхнього власника та одержання його доручення щодо подальшого переміщення або використання цих цінностей. Таке доручення має підтвердити дипломатичне представництво чи консульська установа країни, громадянином якої є власник культурних цінностей (ст. 21 Закону) [6].

Ввезення культурних цінностей, щодо яких оголошено розшук, забороняє ст. 22 [6]. Дія цієї статті поширюється також на контрафактні примірники художніх творів. Статтями 23 та 24 Закону [6] визначено умови та порядок тимчасового вивезення культурних цінностей. Постановою Кабінету Міністрів України від 24.04.99 № 688 затверджено «Рішення про Положення про порядок повернення культурних цінностей, незаконно вивезених і ввезених» [11]. Відповідно до п. 7 Рішення, культурні цінності повертають державі вивезення у випадках, якщо вона офіційно підтвердить право власності на затримані культурні цінності.

Держави ввезення та вивезення призначають представників (представники уповноважених органів, митних служб, інших правоохоронних органів, які приймають рішення по справі, а також представник посольства (консульства) держави вивезення або ввезення), які беруть участь у процедурі прийому-передачі. Передавання культурних цінностей оформлюють актом, який підписують усі представники. Підставою для вивезення культурних цінностей, що повертають, є дозвіл (свідоцтво), виданий уповноваженим державним органом сторони, яка здійснює їхнє повернення. Зазначені культурні цінності підлягають митному оформленню в установленному порядку.

Отже, наголосимо, що нормативно закріпивши проаналізоване нами законодавство у сфері вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей, Україна вирішила низку проблем з запобігання незаконному експорту й імпорту культурних цінностей та їхньої реституції в разі незаконного вивезення до країн походження. Наша держава розробила ефективний дієвий правовий механізм захисту культурних цінностей. Також зазначимо, що дані нормативно-правові норми дають змогу взяти під державний контроль переміщення культурних цінностей із території та на територію України, здійснювати ефективний захист

національних культурних надбань. А їхня дія поширюється на всіх фізичних і юридичних осіб, охоплюючи всі культурні цінності України незалежно від форм власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акуленко Віктор. Міжнародне право охорони культурних цінностей / Акуленко Віктор, Мельничук Олена // Український щорічник міжнародного права 2007. – К., 2010. – С. 254–256.
2. Котис О. М. Правові засади захисту культурних цінностей в рамках Європейського Союзу / О. М. Котис // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2013. – № 115. – С. 176–181.
3. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
4. Українець Наталя. Реституційний процес в Україні: законодавче забезпечення / Українець Наталя // Віче : журнал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/1557/>.
5. Нешатаева В. О. Культурные ценности: цена и право / Нешатаева В. О. ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М., 2013. – 208 с.
6. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 № 1068 – XIV [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1068-14/print363593944564464>.
7. Про затвердження зразка свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей з території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 № 984 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984-2000-%D0%BF/print1366876612548209>.
8. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей та контролю за їх переміщенням через державний кордон України : Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 22.04.2002 № 258 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0571-02>.
9. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/закон%20україни%20про%20міжнародні%20договори>.
10. Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2003 № 1343 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1343-2003-%D0%BF/print1382690525992273>.
11. Про затвердження Рішення про Положення про порядок повернення культурних цінностей, що незаконно вивозяться та ввозяться : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 квітня 1999 р. № 688 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/688-99-п>.
12. Council Directive 93/7/EEC of March 1993 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State / Text concerning culture at European Union level / Council of the EU. General secretariat. – Luxembourg : Office for official publishing of the European Communities, 1998. – P. 19–27.
13. Merryman. The Public interest in Cultural Property, CaILR 77 (1989) 339 ff; таке ж бачення має: Siehr, Die Schweiz und der Kulturgüterschutz in Europa, in Fechner/Oppermann/ Protz (Fn 326) 145 ff.

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2014

Прийнята до друку 20.03.2014

PECULIARITIES OF THE LEGAL MECHANISM OF EXPORT, IMPORT AND RETRIEVAL OF ART TREASURES FROM UKRAINE TO THE EUROPEAN UNION**Oksana Kotys**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: Kotys.o@mail.ru*

Development of the legal mechanism of export, import and retrieval of art treasures from Ukraine to the European Union is a crucial task for Ukraine and its positioning in the European cultural space. Factors contributing to inclusion of Ukraine into the processes of European integration impact the foreign policy doctrine of our country, determine the priorities as well as the essence of such policy. Using the experience of the developed countries and realization of positive tendencies of national development are considered to be the core principles in this study. Thus, the article dwells upon the procedure and stages of legal transfer execution of art and history treasures from and to the territory of Ukraine.

Key words: export, import, return, hauling, cultural vaues, cultural heritage.

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО МЕХАНИЗМА ВЫВОЗА, ВВОЗА И ВОЗВРАЩЕНИЯ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ ИЗ УКРАИНЫ В ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ**Оксана Котис**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000,
e-mail: Kotys.o@mail.ru*

Для Украины, которая еще в целом не раскрыта как исторический феномен, для собственного утверждения на европейском культурном просторе важное место занимает развитие правового механизма вывоза, ввоза и возвращения культурных ценностей из Украины в Европейский Союз. Ведь факторы включения Украины в процессы европейской интеграции влияют на внешнеполитическую доктрину нашего государства, определяют приоритеты и сущность этой политики, что предусматривается в использовании опыта развитых стран и реализации положительных тенденций национального развития. Итак, в статье рассмотрены процедура и этапы оформления законного перемещения из пределов таможенной территории и на территорию Украины памятников истории и культуры.

Ключевые слова: вывоз, ввоз, возврат, перемещение, культурные ценности, культурное наследие.